

умовах глобалізації. Однак, при використанні спадщини, необхідно враховувати етичні питання і дотримуватися автентичності, щоб зберегти її справжню цінність для майбутніх поколінь.

Музична спадщина є потужним джерелом натхнення для сучасної музики, сприяючи як збереженню національної ідентичності, так і розвитку нових музичних напрямів. Сучасні митці, композитори та музиканти переосмислюють народні мотиви через призму сучасних музичних стилів, створюючи твори, які зберігають автентичність і водночас адаптуються до вимог сучасної аудиторії. Технологічні інновації також сприяють збереженню та популяризації музичної спадщини, забезпечуючи її актуальність у майбутньому.

Список використаної літератури та джерел

1. Білоконь, Ю., 2019. Традиції народного мистецтва в сучасному образотворчому мистецтві України. *Культура і мистецтво України*, 28(1), сс.25–36.
2. Гриненко, В., 2020. Використання народної музики в сучасній українській композиторській школі. *Музична культура України*, 12(3), сс.45–59.
3. Синиця, М., 2021. Традиції народної архітектури в сучасному будівництві України. *Архітектурна спадщина та сучасні тенденції*, 19(2), сс.90–101.
4. Кушнір, О., 2020. Культурна спадщина як інструмент національної ідентичності: виклики сучасності. *Українська культурологія*, 15(4), сс.12–22.
5. Прокопенко, Т., 2022. Переосмислення традиційних образів у сучасному українському мистецтві. *Візуальне мистецтво України*, 32(2), сс.30–47.

ОЛЕКСАНДР БОНДАР

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8162-5083>

магістрант першого року навчання

кафедри оперної підготовки та музичної режисури

Національної музичної академії імені П. І. Чайковського

Науковий керівник: Олена Касьянова,

кандидат мистецтвознавства,

професор, заслужений діяч мистецтв України,

професор кафедри оперної підготовки та музичної режисури

Національної музичної академії імені П. І. Чайковського

(Київ, Україна)

©Бондар О., 2024.

АНАЛІЗ ЗНАКОВИХ СЦЕНІЧНИХ УТІЛЕНЬ

ОПЕРИ Р. ШТРАУСА «САЛОМЕЯ» У ХХІ СТОЛІТТІ

Постановка проблеми. Опера Ріхарда Штрауса «Саломея», написана на початку ХХ століття, є яскравим зразком музичного експресіонізму доби модерну. В умовах відродження інтересу до естетики експресіонізму на початку

XXI століття, зумовленого розвитком метамодерністського світогляду, виникає потреба у новому сценічному прочитанні цього твору, яке б резонувало із сучасними мистецькими та філософськими пошуками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє окреслити кілька важливих напрямів, дотичних до теми нових сценічних прочитань опери Ріхарда Штрауса «Саломея» в умовах метамодерну.

Перший напрям стосується місця «Саломеї» в творчості Штрауса та її характерних ознак. Дослідники відзначають новаторство композитора в цій опері. Так, Б. Гілліам [Bryan Gilliam] окреслює сміливе використання дисонансів, хроматизмів, складних та насичених гармоній в опері. Ч. Юманс [Charles Youmans] розглядає «Саломею» як етапний твір у розвитку експресіонізму. Ю. Проммерсбергер [Jürgen Prommersberger] аналізує літературні джерела опери, передусім драми Оскара Уайльда, та її трансформацію в лібрето.

Другий напрям присвячений сучасним можливостям музичного театру в постановці опер. Г. Стріт [Gail P. Streete] аналізує різноманітні інтерпретації особистості та дій Саломеї, намагаючись розкрити її справжню сутність і зрозуміти, як її образ вплинув на культуру та мистецтво протягом двох тисячоліть. Р. Тарускін [Richard Taruskin] аналізує складні взаємозв'язки між мистецтвом, політикою, етикою та естетикою, а також роль митців, критиків та істориків у суспільстві, через призму своїх есе, написаних протягом двох десятиліть. К. Роуден [Clair Rowden] простежує феноменальну подорож образу Саломеї через історію мистецтва XX століття, починаючи з першої публічної постановки п'єси Оскара Вайльда в Парижі 11 лютого 1896 року. Він досліджує її переосмислення та реінкарнацію в різних видах мистецтва, розглядаючи Саломею не лише як героїню творів Вайльда чи Ріхарда Штрауса, а як культурну ікону суспільства *fin-de-siècle*, чия привабливість для нових інтерпретацій біблійної історії зберігається і сьогодні.

Третій напрям досліджень охоплює резонансні сучасні постановки «Саломеї», що відображають тенденції метамодерну. Зокрема, М. Кормье

[Margaret Cormier] стверджує, що постановка та виконання є важливими елементами опери. На її думку, сучасні оперні режисери не лише інтерпретують, але й створюють нові версії оперних вистав, коли ставлять їх на сцені, аналізуючи постановки канонічних зразків німецької, італійської та французької традицій від XVIII до початку XX століття задля висвітлення динамізму мистецької практики XXI ст. Режисерські інтерпретації намагаються встановити методи оцінювання зображення сексуального насильства на оперній сцені та переосмислити основну відповідальність театральних критиків і творців перед публікою, а не перед композиторами та лібретистам. Зокрема, авторка аналізує виставу Ромео Кастеллуччі (2018), що поєднувала історично-достовірні елементи з радикальним переосмисленням, шокуючою образністю, розмиванням кордонів між мистецтвом і реальністю. А. Ларкін [Andrew Larkin] розглядає постмодерністську постановку Бруно Равелла (2024) з її іронією, цитатністю, грою зі стереотипами та детально прокреслену сценографію, що спрямована на поглиблення змісту.

Огляд літератури дозволяє констатувати, що опера «Саломея» залишається актуальним об'єктом режисерських пошуків і мистецтвознавчих студій. Водночас, нові сценічні прочитання цього твору в естетиці метамодерну потребують подальшого осмислення в контексті сучасних культурних процесів і технологічних можливостей.

Мета дослідження — проаналізувати сучасні режисерські підходи до нових сценічних прочитань експресіоністичної опери Р. Штрауса «Саломея» в умовах естетики метамодерну.

Виклад основного матеріалу. Нові режисерські підходи до трактування експресіоністичної опери Ріхарда Штрауса «Саломея» в сучасних реаліях є актуальними і перспективними з огляду на кілька факторів.

По-перше, опера «Саломея», створена на початку XX століття, відзначається потужним експресіоністичним звучанням, що резонує із сучасними мистецькими тенденціями. Експресіонізм з його загостреною емоційністю, ірраціональністю, тяжінням до екстатичних станів переживає

нову хвилю популярності в культурі XXI століття. Відтак, дослідження сучасних інтерпретацій «Саломеї» дозволяє простежити діалог між естетикою модерну й актуальними мистецькими пошуками доби метамодерну.

По-друге, естетика метамодерну, яка формується на початку 2000-х років, передбачає коливання між модерністськими і постмодерністськими тенденціями, поєднання щирості й іронії, ідеалізму і сумніву. Аналіз сценічних прочитань «Саломеї» крізь призму метамодерну дасть змогу виявити, як у них переосмислюється модерністський спадок, як взаємодіють різні естетичні парадигми, як віддзеркалюється сучасна чутливість.

По-третє, розгляд режисерських підходів до опери Штрауса в умовах метамодерну сприятиме осмисленню новаторських тенденцій у сучасному музичному театрі. Важливо проаналізувати, як режисери використовують новітні сценічні технології, мультимедіа, прийоми інших видів мистецтва для створення актуальних інтерпретацій; екстраполюють історичні події на сучасний контекст; переосмислюють образну систему і проблематику твору. Такий аналіз збагатить розуміння шляхів розвитку оперного мистецтва у XXI столітті.

По-четверте, дослідження сценічних прочитань «Саломеї» дозволить простежити інтерпретаційну історію твору, виявити еволюцію підходів до його втілення. Порівняння сучасних постановок з інтерпретаціями минулого висвітлює зміни в рецепції опери, динаміку режисерських концепцій, вплив культурно-історичного контексту на сприйняття музичного твору.

Отже, аналіз сучасних режисерських підходів до опери «Саломея» Р. Штрауса в умовах естетики метамодерну відкриває широкі перспективи для досягнення діалогу мистецьких епох, осмислення новаторських тенденцій у музичному театрі та збагачення інтерпретаційного дискурсу експресіоністичного шедевру.

Показовими є дві сучасні постановки «Саломеї», що репрезентують різні підходи. Вистава Ромео Кастеллуччі (2018) є складною та багатошаровою постановкою, яка поєднує в собі візуальне мистецтво, музику, психологічний

аналіз та філософські роздуми. Це дає глядачеві можливість зануритися у світ символів та метафор, відкриваючи нові грані знайомого сюжету. Вона вирізняється історичною достовірністю костюмів і декорацій, але водночас містить радикальне переосмислення, шокуючу образність, розмивання меж між мистецтвом і реальністю. Режисер використовує відеопроєкції, складний світловий дизайн, елементи перформансу для створення багаторівневого художнього висловлювання. Кастеллуччі експериментує з різними театральними техніками, включаючи використання мультимедіа, інтерактивних елементів та нестандартних акторських методів. Постановка відображає прагнення режисера розширити межі традиційного театру, інтегруючи сучасні технології та інноваційні підходи до розповідання історії.

Натомість постановка Бруно Равелла у 2024 році в Irish National Opera є виразною і багатогранною інтерпретацією, що досліджує конфлікт між еротичним бажанням і духовною чистотою. Вона має постмодерністський характер з іронічним цитуванням, грою зі стереотипами, провокативними сценами. Складна сценографія, костюми-трансформери, відеоряд творять видовищне шоу, що, однак, не відволікає від змістової глибини твору. Сценічний дизайн вирізняється мінімалізмом і візуальною привабливістю. Планшет сцени являє собою бетонну капсулу з терасами та круглим островком рослинності, який піднімається, відкриваючи підвішені коріння та диск з мілкою водою. Використання води та коріння створює символічний контекст, підкреслюючи конфлікт між природною та духовною чистотою.

Порівняння цих постановок демонструє різновекторність сучасних режисерських пошуків. З одного боку, наявне прагнення до переосмислення оперної класики з позицій метамодерної чутливості, використання новітніх технологій і синтезу мистецтв для розкриття актуального звучання твору. З іншого, — є ризик захоплення видовищністю, ефектами, естетизацією негативу, що нівелює змістові акценти. Важливим завданням для режисерів є знаходження балансу між формою і змістом, традицією і новаторством, щирістю висловлювання і грою з культурними кодами. Саме такий підхід

дозволить створювати резонансні інтерпретації «Саломеї» та інших оперних шедеврів.

Висновки

1. Опера «Саломея» Ріхарда Штрауса, створена на початку XX століття, стала одним із перших і найяскравіших зразків експресіонізму в музичному театрі, що відзначається загостреною емоційністю, напруженим драматизмом, відтворенням екстатичних станів та новаторською музичною мовою.

2. Сучасний музичний театр має широкий спектр технологічних і мистецьких можливостей для втілення оперних вистав, що включають використання мультимедіа, інноваційної сценографії, синтезу різних видів мистецтв, впливу наукових відкриттів на інтерпретацію творів та тяжіння до неосинкретизму.

3. Порівняння двох сучасних постановок «Саломеї» демонструє різновекторність режисерських пошуків між історичною достовірністю та постмодерністською грою, прагненням до переосмислення твору з позицій метамодерної чутливості та ризиком захоплення видовищністю, що вимагає від режисерів знаходження балансу між формою і змістом, традицією і новаторством задля створення резонансних інтерпретацій.

Список використаної літератури та джерел

1. Gilliam, B., 2014. *Rounding Wagner's mountain: Richard Strauss and modern German opera*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Cormier, M., 2024. *Rape at the Opera: staging sexual violence*. Michigan: University of Michigan Press.
3. Larkin, A., 2024. Gore and psychotic desire: Irish National Opera stages a magnificent Salome, [online]. Available at: <<https://bachtrack.com/review-salome-ravella-campbell-wallace-tomasson-wolfsteiner-irish-national-opera-dublin-march-2024/amp=1>> [accessed: 10 March 2024].
4. Prommersberger, J., 2024. *Wilde, Oscar. Salome: Skandal Literatur aus alter Zeit - neu aufgelegt und mit 45 Vintage Erotikbildern illustriert*. Deutschland: via tolino media.
5. Rowden, C., ed. 2016. *Performing Salome, revealing stories*. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group.
6. Streete, G. P., 2018. *The Salome project: Salome and her afterlives*. Oregon: Cascade Books.
7. Taruskin, R., 2010. *The danger of music and other anti-utopian essays*. California: University of California Press.
8. Youmans, Ch., 2010. *The Cambridge Companion to Richard Strauss*. Cambridge: Cambridge University Press.